

Saara Hacklin & Julia Honkasalo Vappukulkueesta paviljonkijonoon

niin & näin kutsui neljä taiteilijaa keskustelemaan nykyaikaisen ja poliittisuuden suhteesta. Kuvataiteilijat Lauri Astala, Minna L. Henriksson ja Tuukka Kaila sekä tanssija-koreografi Johanna Tuukkanen vuoropuhelivat kanssamme muutamien ennakkokysymysten pohjalta. Poimikaamme otteita ajatustenvaihdosta.

Miten ymmärrät politiikan tai poliittisuuden ja sen suhteen taiteeseen?

MLH: Mika Hannula määritteli Kuvataideakatemia Lens Politica -festivaalin esitteessä (2005) selkeästi politiikan ja poliittisen taiteen eroja. Jos halutaan uskoa, että kaikki taiteellinen toiminta on poliittista, silloin ”poliittista taidetta” parempi termi kanta-aottavalle taiteelle on ”kriittinen taide”.

TK: Minun on mahdotonta ajatella taiteen poliittisuutta ajattelematta

vaistomaisesti myös Virolaista, Kekosta, surullisen lyhyttä vappukulkuetta, lukemattomia lentolehtisiä. On hankala kokea omaa tekemistä poliittisena, vaikka yhteiskunnalliset valtasuhteet ja vallankäyttö ovatkin mielessäni pinnalla ja ohjaavat tekemisiäni taiteilijana.

LA: En pidä kuvataiteen suoran yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksia kovin tehokkaana. Kuvataiteen poliittisuus liittyy enemmänkin siihen, miten se heijastaa kunkin hetkistä yhteiskunnallista keskustelua. On varmasti paljon tehokkaampia keinoja toimia yhteisössä kriittisenä toimijana kuin taiteen tekeminen. Eri asia on sitten taiteen kriittisyys tai poliittisuus taiteen sisällä. Taiteen kriittisyyden ja kanta-aottavuuden sanallistamiseen liittyen tulee mieleen kysymys siitä, kenen ehdoilla poliittisuus tai kriittisyys tuodaan esille? Onko esimerkiksi

kuratoinnin tarkoitus tuoda esille taiteilijan vai kuraattorin oma kriittinen näkökulma?

Mikä sinulle on taiteessa tärkeää? Millaisia tavoitteita työlläsi on?

MLH: Olen melkein huomauttamattani ollut jo jonkin aikaa eräänlaisessa hiljaisessa taidelakossa, tuottanut niin vähän teoksia kuin mahdollista. Se alkoi reaktion tunteelle, että minua viedään. Taidemaailman vaatima nopeus ja taiteen tuotteistaminen pelotti. Haluan työskennellä tutkimuslähtöisesti yhteen projektiin kerrallaan keskittyen. Järjestimme sosiologi Sezgin Boynikin kanssa kansainvälisen seminaarin Pristinassa ja editoimme kirjan *Contemporary Art and Nationalism*, joka tarkastelee niin yksittäisten teosten ja taiteilijoiden tuotannon kuin myös kuvataiteen käytäntöjen yhteyksiä kansallismielii-

syteen. Nykytaide, joka ymmärretään ehkä kaikkein edistyneimpänä kulttuurimuotona, voi olla regressiivisen nationalismin ilmenemismuoto, jonka kulttuuripolitiikka valjastaa kansallisen representaation välineeksi.

Koen myös, että koulutettuna taiteilijana pystyn toimimaan myös kuraattorin roolissa luovemmin kuin joku, joka on yksinomaan kuraattori. Paras strategia on tiivis yhteistyö näyttelyyn osallistuvien kanssa, työpajatyöskentely, jossa keskustellen ratkaistaan, mitä teoksia esitetään ja miten. Suomessa tällaiseen on vaikea saada rahoitusta, koska oletetaan, että jo hakuvaiheessa näyttelyyn tulevat teokset ovat selvillä. Joskus jo rahoituksen saaminen kannustaa kuraattorin rajoittamisen pelkästään siksi rooliksi, jossa hän kokoaa ennalta valitsemansa taideteokset teemansa alle.

JT: Tanssikoreografina olen kokenut tärkeäksi tuoda esiin erilaisia kehoja, eri-ikäisiä ja -kokoisia. Maailmamme on niin yksipuolisen keho-kuvan täyttämä, että voi olla radikaalia katsoa vanhenevan naisen vartaloa. Tärkeää on intiimiys, kuolevaisuuden kohtaaminen. Viime vuosina olen tehnyt teoksia pienille katsomoille: *Fyysistäiteellisiä tekoja 3 – Hiukset* oli

yhden katsojan koettavissa kerrallaan. Pidän moniselitteisestä taiteesta, joka ei julista yhtä totuutta. Pidän myös teoksista, joissa on läsnä yhteiskunnallinen tiedostavuus. Pidän rankoistakin

teoksista, jotka ehkä kokemishetkellä tuntuvat epämiellyttäviltä tai uhkaavilta, mutta jotka jäävät elämään kehossa ja joista alkaa pitää tai nähdä

Lauri Astala (s. 1958)

Taideopintoja Kuvataideakatemiassa, TAIKissa ja Art Institute of Chicagossa, tekniikan opintoja Teknillisessä Korkeakoulussa. Ohjaajana Kuvataideakatemia-tohtorinkoulutusohjelmassa. Tilan käsitteitä, kokemista ja näitä muokkaavia kulttuurisia rakenteita käsitteleviä veistoksia, videoita ja tietokoneavusteisia videoinstallaatioita.

Tuukka Kaila (s. 1975)

Valokuvan ja grafiikan opintoja Tallinnassa, Surreyssa ja Helsingissä. *Kingpin*-skeittilehden kuvatoimittaja ja valokuvaaja Lontoossa. Kansallisen ja yksilöllisen identiteetin kysymyksiä maailmanmatkaamisen ja globaalin juurettomuuden aiheita käsitteleviä töitä journalismin ja taiteen välimaastossa.

Minna L. Henriksson (s. 1976)

Taideopintoja Brightonissa, Kuvataideakatemiassa ja Malmön Critical Studies -ohjelmassa. Kuvataiteilija, koordinoi, kuratoi ja kirjoittaa Helsingissä, Balkanilla ja Turkissa. Tutkimuslähtöisiä ja sosiaalisia projekteja valokuvan, piirustuksen ja tekstin keinoin.

Johanna Tuukkanen (s. 1973)

Opiskellut Alankomaissa kokeellista uutta tanssia ja naistutkimusta, jota lukeutuu myös Oulun yliopistossa. Pohjois-Savon taidetoimikunnassa läänintaitelijana vuosina 1999–2003, nykyisin ANTI – Contemporary Art Festivalin toisena taiteellisenä johtajana. Kokeellisia töitä luonnehdittu performansseiksi.

uusista puolia. Pidän yllätetyksi tulemisesta.

TK: Skeittilehden toimittajana sähköpostiini tippuu tietoa näyttelyistä kaupoissa, merkkituotteiden esittelyistä taiteilijoiden uudelleen muokkaamina taideteoksina, tuotteista taiteena gallerioissa. Skeittimaailma merkkituotteineen ja samalla luovuutta lähes fanaattisesti korostavine asukkaineen on otollinen maaperä taiteen ja kulutustuotteen avoliitolle. Näen taiteen ja markkinoinnin rajojen olevan nykytilanteessa vähintäänkin häilyvät. Pari vuotta sitten osallistuin Viron miehitysmuseossa näyttelyyn, jossa joukko katu- ja alakulttuurien alueilla toimivia taiteilijoita oli kutsuttu tekemään taidetta suuren amerikkalaisen valmistajan skeittikengistä. Olen yhä salaa tyytyväinen vanhoista virolaisista tilkuista ompelemaamme Karjala Pro kenkäpariin. Yhtä kaikki uskon tämänkaltaisen taiteen olevan lyhytikäistä, hetkeen ja markkinavoimiin sidottua, vailla pitkäaikaista

kriittistä puheenvuoroa. Miksi taiteilijan muokkaamaa tehdasvalmisteista tossua tulisi kutsua? Kriittisen ulottuvuuden voisi 2000-luvulla nähdä tiivistyvän siinä, osallistuuko taiteilija luovuudellaan markkinointiin vai kieltäytykö kunniaista.

LA: Teknologia ja kuvatulva muuttavat tilan kokemuksen kuvankaltaiseksi. Koemme välittömän ympäristömme yhä välillisemmin, kun arkikokemusta muokkaavat teknologian ja kuvien tarjoamat ja arkipäiväistämät kokemisen perspektiivit. *Taide 5/04*:ssä kirjoitin: ”Taiteen ajatellaan usein olevan todellisuutta estetisoivaa kulttuurin tuotosta, ja että taide on vieraantunut arkipäivän elämästä. [Voiko taide kuvineen] tarjota kriittisen perspektiivin kulttuurille, joka kiihtyvässä määrin määrittelee todellisuutta kuvana ja kuvien kautta?” Teokseni liittyvät aiheeltaan näihin kysymyksiin, mutta mielestäni kriittisyyden kohdistuvuus on voimakkaampaa kirjoituksessani kuin teoksissani. Haluan

erottaa taiteilijan työskentelyn kriittiset vaikuttimet lopullisen teoksen kriittisen viestin voimasta. Jean-Luc Godard totesi tekevänsä elokuvia poliittisesti mutta kielsi tekevänsä poliittisia elokuvia. Haluaisin kuvailla teoksiani enemmän kriittisellä asenteella tehdyiksi kuin kriittisiksi teoksiksi.

TK: Jäin miettimään Godardin näkemystä elokuvistaan, jotka on tehty poliittisesti, mutta jotka eivät ole poliittisia. Ottaako Godard siis ohjatussaan osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, jonka ulkopuolelle hänen elokuvansa jotenkin jättäytyvät? Vaikuttaa ongelmalliselta, eikä vähiten Godardin filmien kohdalla.

Kuka tekee juuri nyt kiinnostavia teoksia? Millaisia vaikuttamismahdollisuuksia ja -väyliä näet taiteilijoilla olevan?

JT: Suuri joukko äärettömän mielenkiintoisia taiteilijoita ei tule koskaan esille perinteisten taideinstituutioiden tai -laitosten ohjelmistossa. Näen kriit-

tisyyttä näissä taiteilijoissa, jotka eivät tavoittele pääsyä suuriin biennaaleihin tai teoksilleen suuria yleisömassoja. Järjestämämme ANTI-festivaalin teokset sijoittuvat totuttujen taidetilojen ulkopuolelle. Olemme halunneet teosten sijoittuvan ihmisten arkiympäristöihin, jotka avautuvat uusiin kokemuksiin. Taiteeseen kompastuminen ennalta arvaamatta keskellä omaa arkea on tuonut teoksille yleisöä, jota muuten olisi vaikea houkutellessa taiteen äärelle.

MLH: Menin Venetsian biennaaliin auttamaan ystävääni Huseyin Alptekinia rakentamaan installaation Turkin paviljonkiin. Turkin paviljongin kuraattori Vasif Kortun oli kutsunut myös Aydan Murtesaoglu, joka päätti kuitenkin kieltäytyä, koska ei halunnut edustaa Turkkiä muun muassa helmikuussa tapahtuneen armenialaistoimittaja Hrant Dinkin murhan vuoksi. Ihailen ehdotonta päätöstä ja metelöimätöntä vetäytymistä. Toisaalta, hänen tekemänsä valokuvasarja olisi myös ollut kantaottava juuri Turkin kysymyksiin. Kuten Tuukka kommentissaan nostaa esiin, onko vetäytyminen, tai vaikka taidelakko, parempi tai tehokkaampi keino kuin kääntää osallistumisensa sen kritiikiksi?

Venetsian biennaalihan pitää yhä kiinni kansallispaviljongeista: eri maiden representaatiopolitiikka nivoutuu yhteen esilläolevan kuvataiteen kanssa.

TK: Monet Wolfgang Tillmansin kuvista auringonlaskuista ja jatkobileistä, kukista ja vaatteista eivät vaikuta poliittisilta. Kuitenkin, jos ajattelen hänen tuotantoaan kokonaisuutena, en voi olla näkemättä sitä poliittisena. Se heijastaa aikansa yhteiskunnallista keskustelua yksityisestä ja julkisesta, suvaitsevaisuudesta ja ahdasmielisyydestä, kauneuden käsitteestä länsimaisessa kulttuurissa sekä siitä, mitä miellämme valokuvataiteeksi tänään. Tillmas kertoi luennolla halunneensa Concorde-sarjallaan ottaa kantaa yhteen kapitalismin räikeimmistä ilmentymistä, jota hän samalla esteettisesti piti erittäin kauniina. Concorde-yläänikoneet edustivat kerskakulutusinstituutiota järjettömässä ja juuri siksi kiehtovassa mittakaavassa. Nykyisessä ilmastonmuutoksesta huolehtivassa ilmapiirissä Concorde-kuvasarja on tavallaan ajankohtaisempi kuin koskaan.

LA: Pidän moniulotteisesta, keroksellisesta taiteesta, taiteesta joka ei julista yhtä ja ainoaa totuutta ja mahdollista tulkintaa. Arastelen kantaottavuuden puhumista, sillä taideteokset eivät yleensä esittele selkeää kantaa. Taiteesta kirjoitettaessa törmää usein väitteeseen ”katsoja kokee teoksessa...”. Miten tekijä, tai kukaan muukaan, voi sen ennustaa? Lähtökohta, teos, tulkinta – ajatus, kuva ja sen sanallistaminen. Voiko teoksen poliittisuutta, kriittisyyttä, kantaottavuutta ajatella ilman sanallistamista esimerkiksi Tillmansin kohdalla? Ehkä palaisin täs-

säkin taiteilijan intention, motivaation ja lähtökohdan erottamiseen teoksesta, sekä taiteen ominaisuuteen heijastaa kunkin hetkistä yhteiskunnallista keskustelua. Eräällä museon tulevaisuutta kartoittaneella kurssilla ohjaamani ryhmä tutki nettitaiteen suhdetta museoon, kuratointiin ynnä muihin valtarakenteisiin. Ryhmän haastattelemat nettitaiteilijat painottivat verkkoa instituutiosta ja kontrollista vapaana kulttuurisena toimintaympäristönä. Samaan aikaan kuitenkin jokainen vastannut nettitaiteilija vastasi haluavansa heidän töitään esitettävän museokontekstissa – mikä mielestäni väistämättä merkitsee valtarakenteiden hyväksymistä. Nettitaide ei tietääkseni kuulu esimerkiksi Kiasman kokoelmapolitiikan, mutta taiteilijoiden toiveet kuvastavat kuitenkin museoinstituution valta-asemaa.

Poliittisesti sitoutuneet taiteilijat ovat usein pyrkineet marginalisoidumaan. Vaikuttaako erilaisuuden kaupallistuminen mielestäsi tämän strategian tehokkuuteen?

TK: Olin juuri dokumentoimassa Side Effects of Urethane -taiteilijakollektiivin veistossarjaa ympäri Lontoota. Parimetriset veistokset on valettu betonista ja niissä on puusta valmistettu jalusta. Ne sijoitettiin ympäri kaupunkia lupia kyselemättä: neonliiveihin ja tekoviikisiin sonnustautuneet kuvanveistäjät eivät kohdanneet ongelmia. Projektin lähtö-

kohdat ovat taiteilija Rich Hollandin mukaan täysin esteettiset. Monen tonnin painoisen rakenteen luvaton installoiminen osallistuu kuitenkin väistämättä tekona julkista ja yksityistä tilaa ja sen käyttöä koskevaan diskurssiin.

Sama ryhmä osallistui 2005 Kiasman ”Ensin valtaamme museot”-näyttelyyn ylimmän kerroksen täyttävällä installaatiolla sekä museon taakse sijoitetulla betoniveistoksella. Töiden esittäminen taideinstituution valkoisten seinien sisällä muutti epäilemättä niiden poliittista luonnetta, mutta Hollandin mielestä lähtökohdat Kiasman teokselle ja tälle tuoreimmalle projektille olivat täysin samat. Marginaali- tai katutaiteeksi luokitellun toiminnan tärkein viesti sisältyy sen omaehtoiseen olemassaoloon ja se vesittyy helposti kontekstin vaihtuessa viralliseen ja hyväksytyyn. Tallinnan taidekorkeakoulussa 90-luvun puolivälissä kuulin usein graafikko Leonhard Lapinia kohtaan esitettyä kritiikkiä, jonka perusajatuksena oli, että Viron itsenäistyttyä hän oli töineen menettänyt tarkoituksensa. Taideopiskelijat kokivat Lapinin teosten ainoaksi meriitiksi niiden olemassaolon, sillä neuvostoaikana ne olivat kiellettyjä. Kiellon myötä katosi myös merkitys.

Myös bristolilainen graffititaiteilija Banksy on aiheuttanut ristiriitaisia reaktioita. Banksy on koko uransa ajan tehnyt selväksi halveksuntansa museoiden ja biennaalien dominoimaa kansainvälistä taideinstituutiota kohtaan ja valinnut töidensä fooru-

meiksi erilaisia luvattomia ja luvallisia kanavia seinistä kirjoihin.

Osalle graffitiyhteisöä jo se, että Banksyn luvattomia töitä nykyään suojellaan kunnallisvaltuustojen päätöksillä ja hänen taidettaan myydään sadoista tuhansista punnista, riittää leimaamaan hänet tekopyhäksi kollaboraattoriksi ja *selloutiksi*. Toisille Banksy on rohkaiseva esimerkki taiteilijasta, joka on saavuttanut vihaamansa instituution hyväksynnän omilla ehdoillaan. Kysymys siitä, riittääkö hyväksyntä itsessään tuhoamaan Banksyn taiteen poliittisuuden, toimii vedenjakajana, riippumatta töiden muista meriiteistä tai sisällöstä.

MLH: En tunne Banksyn toimintaa sen paremmin, mutta tunnistan joitain hänen graffiteistaan ja stencileistään, joita olen nähnyt kuvittamassa lehtijuttuja ja artikkeleita. Ne vaikuttavat nousseen ikonimaiseen arvoon. Taiteilija päättää, missä ja miten hänen teoksena esitetään ja leviävät. Koska Banksy on tukevasti kiinnittynyt myös kaupalliseen galleriatuomintaan, hän on ollut edesauttamassa tuotteistamistaan. Banksyn teosten kaupallisuuden mahdollistaa myös niiden suhteellinen edullisuus suurien printtimäärien vuoksi. Huolimatta antikapitalisesta viestistään Banksyn markkinastrategiasta tulee mieleen jopa Kaj Stenvallin ankkataulut. Galleriasta voi ostaa noin 500 punnalla Banksyn signeeratun vedoksen ja samaan aikaan internetissä voi ladata ja printata Banksya ilmaiseksi. Tämä *copyleft*-strategia lisää hänen brändi-

nimensä suosiota ja vakuuttavuutta osana alakulttuurina, kuten sekini, että hänen henkilöllisyyttään ei tiedetä. Venetsiassa Saksan paviljonkiin pääsi kerrallaan vain muutama katsoja. Tilaan mateli avajaispäivinä pitkä jono. Minulla ei ollut aikaa ja kärsivällisyyttä jäädä jonottamaan ja niinpä teos välittyi minulle ja suurimmalle osalle biennaalivierailijoista huhuna, houkuttelevana ja salaperäisenä. Eriytyisen merkittävä teoksesta tuli heille, jotka uhrasivat aikansa jonottamiselle. Heistä tuli harvoja sisäpiiriläisiä. Tämä kaikki on irrallaan teoksen laadusta ja sisällöistä. Legendojen konstruointi on menestyksenkäs strategia.

Kapitalismi tarvitsee alakulttuureita avantgardenaan säilyttääkseen edistyksellisyytensä ja haluttavuutensa. Katutaiteesta on jo pitkään noussut taiteilijoita korkeataiteen ja taidemarkkinoiden suosituimmiksi nimiksi. Niin sanottu poliittisuus tyhjenee helposti. Korostaisin Laurin tavoin taiteilijan kriittistä asennetta. Julistavuus approprioidaan helposti aikana, jolloin anti-Bush tai antikapitalismi ovat valtaväestön trendejä vailla sen syvempää sisältöä tai pohdintaa. Kuitenkin täytyy olla keinoja tehdä myös kantaaottavaa taidetta. Uskon, että paikallisen tason ongelmiin keskittyminen taiteen kautta on paljon kestävämpää kuin taide, joka yrittää ottaa kantaa kysymyksiin yleisellä globaalilla tasolla. Sama teko Helsingissä, Istanbulissa tai Kosovossa saa aivan eri merkityksiä.